

Handicap

Léto. Malý, tichý ústav na okraji malého města. Stará budova, snad bývalý zámek či rozsáhlejší panský dům, samozřejmě zrenovovaný. Kolem spousta prostoru, rozsáhlý park, stromy a tráva, z domu je vidět jezírko s labutěmi. Cestičky vysypané pískem. Lavičky. Záhony s maceškami. Celý areál je obehnan vysokým plotem, ten je ale tak daleko, že celkovou vyhlídku a mírumilovný dojem tohoto místa nijak neruší.

Společenská místnost. Několik starých, tichých lidí, spíše atmosféra starobince, než ústavu pro duševně choré. Zřejmě vliv medikamentů. Poblíž velkého krbu, který se již léta nepoužívá, poněkud stranou od ostatních, sedí u stolu *chlapec*, který již dávno chlapcem není, a naproti němu o patnáct, dvacet let mladší muž v bílém plášti – jeden z ošetřujících lékařů. Hrají go. Sem tam cvakne kámen, jak ho některý z hráčů položí na desku. Partie je zatím vyrovnaná, snad proto, že chlapec dal lékaři na začátku hry handicap.

Na tahu je chlapec. Nijak nespěchá, promýšlí možné varianty, těší se z průběhu hry. Dobře ví, že každý tah, stejně jako každý okamžik života, je jedinečný, vzácný a neopakovatelný, a navíc, *jediný možný*. Dávno pominuly doby, kdy mu dělalo neskutečné potíže rozhodnout se pro nějaký tah, pro nějaký čin, protože nevěděl, jaký bude jeho důsledek. Dávno pochopil, že každý tah je v určitém významu ekvivalentní se všemi ostatními možnými tahy. Dávno se zklidnil a přijal tíhu nevyhnutelného. Tíhu sebe sama.

Hra není pouze hrou pro hru, je i tichým rozhovorem. Pomalým, s přestávkami. Zatímco hráči pomocí jednotlivých tahů navzájem zkoumají své intelektu, podobně jejich rozhovor nepatrně, po malých kousičkách, obnažuje jejich duše. Dvě roviny komunikace, dvě roviny poznání. Ani jedna z nich není rovnocenná: pacient a lékař, začátečník a expert.

Živý a mrtvý.

Doktor: „Víte, vy jste velmi zajímavý případ. Takový jsem ještě neměl. Přesně si uvědomujete svou diagnózu, mám dokonce podezření, že o své nemoci víte víc, než já. A výsledky některých vašich testů... Jsou, mírně řečeno, neobvyklé.“

Chlapec: „Na tom nic není. Prostě mám rád informace. *Poznání implikuje možnost změny*.“

Doktor: „Jistě, jistě... Ale poslyšte, když přesně víte, co vám je, znáte příčiny i symptomy, proč vlastně sám nezkusíte něco s tím udělat? Víte, jak to myslím – najít cestu ven?“

Chlapec: „Kam ven? Odtud, nebo ze sebe?“

Doktor: „No... asi obojí.“

Chlapec: „Myslel jsem, že od léčení jste tu vy.“

Doktor: „Ovšem, ovšem... Ale přece jen, už jste tu tak dlouho... Mám pocit, že kdybyste chtěl, tak to dokážete.“

Chlapec: „Ale? Jak jste na to přišel? Intuice? Nebo máte v kanceláři křišťálovou kouli?“

Doktor: „To bylo hrubé, to jste skutečně nemusel.“

Chlapec: „Omlouvám se. To ty prášky. Někdy chvíli trvá, než nezaberou... Možná bych si měl vzít další. Když hraju go, jsem víc sám sebou. Asi jak musím přemýšlet. Ještě jednou promiňte. Co kdybychom změnili téma?“

Doktor: „Jak si přejete.“

Nějakou chvíli je slyšet jenom cvakání kamenů o goban. Doktorovi se podaří obklíčit skupinu sedmi bílých kamenů v levém dolním rohu desky a s potěšeným úsměvem ji přidá ke svým zajatcům. Potom si odkašle.

Doktor: „Slyšel jsem, že jste napsal knihu. Nechcete mi o ní vyprávět?“

Chlapec: „Píšu ji stále.“

Doktor: „Ano, ovšem... Rád bych si ji přečetl.“

Chlapec: „To asi nepůjde.“

Doktor: „A pročpak?“

Chlapec si povzdychne: „Podívejte se, pane doktore. Mám pro vás cenu útěchy. Slíbím vám, že v té knize budete, klidně tam napíšu tento rozhovor. Ale číst ji nemůžete.“ Zarazil se.

Chlapec: „Věříte v předurčení? V osud, v nemožnost vyhnout se tomu, co se má stát?“

Doktor: „Jistěže ne. Jsem vědec, proboha. Vždycky existuje možnost volby, možnost změny.“

Chlapec: „Nu, tak proto. Kdybyste věřil, tak možná, jenom možná, bych to s vámi zkusil. Ale takhle... Napsal jsem tam pravdu, bohužel. Příliš mnoho pravdy. Je jí tam tolik, že byste pochopil... proč jsem tady. A to vám nemohu dovolit.“

Doktor: „Možná právě proto bych si ji rád přečetl.“

Chlapec: „Ne, ne... není to možné. Prosím, neurazte se, ale jste jenom lékař. A k tomu psychiatr. Úkolem lékaře je léčit bez ohledu na filosofii pacienta, bez ohledu na jeho náboženství nebo historii. *Bez ohledu na osud.* Existuje reálné riziko, že obsah té knihy by vám pomohl. Že byste mne... vyléčil. To se nesmí stát.“

Chlapec se na několik vteřin odmlčí a zdánlivě bezmyšlenkovitě položí na desku bílý kámen. Právý horní roh, takamoku, a zároveň atari.

Chlapec: „Ale víte co? Když vás to tak zajímá, povím vám jeden příběh. Jiný příběh. Nepravdivý, čirá fantazie. Ovšem v jistém zvláštním smyslu, velmi vzdáleně... související. Musíte mi ale slíbit, že si ho necháte pro sebe.“

Doktor: „Máte moje slovo. Vždyť víte, lékařské tajemství.“

Chlapec: „Ostatně, ono je to jedno. Stejně by vám to nikdo nevěřil.“

Doktor se usměje: „Nepodceňujte psychiatry. Dnes, kdy náboženství téměř neexistuje, jsme kněží moderní společnosti. Lidé nám věří víc, než komu jinému.“

Chlapec: „Možná. Ale ne. Ta fabulace je příliš – přefabulovaná. Fantazie puštěná ze řetězu. Samozřejmě, je v tom záměr. Pravda ukrytá ve lži – a naopak. Ale jestli čekáte odpovědi, třeba skryté, pak se obávám, že budete zklamán. Ten příběh přináší spíše otázky. Ostatně, uvidíte sám.“

Doktor: „Nevadí. Tedy pokud je to dobrý příběh. Mám dobré příběhy rád.“

Chlapec: „Asi jsem se nevyjádřil docela přesně. On to vlastně ani moc není příběh, alespoň ne v běžném slova smyslu. Tak či tak, obsahuje jisté náznaky a souvislosti.“

Doktor: „S vámi, předpokládám.“

Chlapec: „Nejen se mnou. I s vámi. S každým člověkem. Je o nás všech. A nejen o lidech. O to je to také smutnější.“

Doktor: „Smutnější? Proč smutnější?“

Chlapec otázku ignoruje a místo toho naznačí pohyb rukou směrem k ostatním pacientům: „Víte, já si lidí příliš nevážím. Když se rozhlédnete kolem... A to jsou ještě ti lepší. Alespoň v tom smyslu, že už nemohou nikomu ublížit.“

Doktor: „Téhle tendence jsem si u vás všiml. Vždycky sedíte sám, stranou... S nikým nemluvíte, když nemusíte... Skoro bych řekl, že se vyhýbáte každému kontaktu. Až na go, k tomu vás téměř vždycky přemluví.“

Chlapec: „Ovšem. Přesně tak. Výborný postřeh. A určitě nechápete důvod. Jak byste také mohl. Naše životy jsou dvě vzdálené mimoběžky.“

Chlapec položí na goban bílý kámen, čímž uzavře útvar geta a dokončí obklíčení dvou černých kamenů v levém dolním rohu desky. Odebere zajatce z desky a vloží je do goke.

Chlapec: „Zkusme si udělat malé srovnání. Například vaše studium. Karlova univerzita, předpokládám?“

Doktor: „Ovšem.“

Chlapec: „Profesor Vondráček, řekl bych?“

Doktor: „Ano. Výborný odhad. Jak jste na to přišel?“

Chlapec: „Vazba učitel – žák u nás není tak těsná jako na východě, ale přece... Četl jsem jeho práce. A vaše. Návaznost je evidentní.“

Doktor: „Je to tak. Zdálo se mi, že některé jeho myšlenky stojí za rozpracování.“

Chlapec: „Ano. Ale dál. Manželka, děti?“

Doktor: „Jistě, dvě. Chlapec a holčička.“

Chlapec: „Vlastní rodinný dům, auto, chata, každoroční dovolené v zahraničí... „

Doktor: „Říkáte to zvláštním tónem. Je na tom něco špatného?“

Chlapec: „Ale kdepak. Spíše vám závidím. Pro mne je to jako sen. Pohádka. Vymyšlený příběh, na který se dívám v televizi. Něco... v podstatě nereálného. Já neznám nic z toho... Školu jsem nedokázal dokončit, a to ostatní... To prostě nešlo. Jak se zdá, pro normální život jsem příliš... aberantní.“

Doktor položil černý kámen do tvaru iken tobi v pravém dolním rohu gobanu. Chlapec tentokrát zareagoval téměř okamžitě – tsuke.

Chlapec: „A proto vám povím ten příběh. Ne, že by z nás udělal právě různoběžky, ale přece jenom... Podívejte, vy jste inteligentní člověk, navíc máte přehled v oboru, který se zabývá lidskou duší, ať už to znamená cokoli. Vím o psychiatrii dost, abych pochopil, že je jí vlastní určitá šablonovitost. Nemáte představu, kolik testů jsem musel v životě vyplnit... Zjistil jsem, že je neobyčejně snadné je obelstít. Stačí se na chvíli vžít do role jiné osobnosti... Myslím, že i vy máte v mé složce dva či tři testy, které nezapadají do mého profilu.“

Doktor sebou trhne: „Jak tohle víte?“

Chlapec: „Nedalo mi to. Víte, že si rád hraju. Přišlo mi, že jste zodpovědný lékař, kterému to bude vrtat hlavou... Zdálo se mi zábavné pozorovat, jak si zkoušíte potvrdit své teorie v praxi. Jak se dokonce pro to, abyste se ke mně přiblížil, učíte hrát go.“

Doktor zvedne hlavu, dlouze se podívá na chlapce, ale mlčí.

Chlapec: „Ale vraťme se k našemu příběhu. Nejdříve vám musím povědět, že jsem kdysi měl přítelkyni. Velice blízkou přítelkyni.“

Doktor: „Skutečně? Nikdy jste se o ní nezmínil.“

Chlapec: „Ne. Už není. Ale tenkrát... Kdybych jí nepotkal, nebyl bych tady.“

Doktor: „Tady v ústavu, nebo tady na světě?“

Chlapec: „Asi obojí.“ Odmlčel se. „Na tom nezáleží. Ona mne... učila, jak žít.“

Doktor: „No, to se jí tedy moc nepovedlo.“

Chlapec: „Naopak. Dokázala to nad očekávání dobře. Když si uvědomím, s čím pracovala... Podívejte, hraju s vámi go, povídáme si... Jsem dnes téměř jako ostatní.“

Doktor: „To tedy nejste.“

Chlapec netrpělivě mávne rukou: „Víte, jak to myslím. Reaguji jako oni. Zvládám běžné situace. Jsem schopen“, zarazil se, „žít“.

Chlapec: „Ostatně, vy jste psychiatr. Musíte přece vědět, že *nikdo* není jako ostatní. A taky, že život znamená pro každého člověka něco jiného. Někdy naprosto odlišného.“ Zaváhá.

Chlapec: „Samozřejmě to platí i o smrti.“

Zadíává se pozorněji do pravého dolního rohu desky.

Chlapec: „Ta skupina v rohu“, ukáže prstem, „myslíte si, že je živá?“

Doktor se zarazí a obrátí pozornost na desku: „Jistěže ano. Třemi tahy udělám oči. Nemůžete tomu nijak zabránit.“

Chlapec se pousměje: „Když myslíte...“

Doktor: „Jak se jmenovala, ta vaše přítelkyně?“

Chlapec: „Maureen. Byla to čarodějnice.“

Doktor: „Čarodějnice? To je nějaká metafora?“

Chlapec: „Ne, ne. To je skutečnost. Bohužel.“

Zahledí se z okna: „*Vezmou vám všechno, co vám dali, i to co jste našli sami.* To jsou její slova. Nevěřil jsem jí. Byl jsem mladý, šťastný, krásný... Nebyla z mého světa. A podívejte se na mne teď. Trvalo to třicet let, ale nakonec mne její neúprosná pravda dostihla. Přišel jsem o všechno, na čem záleželo. Jsem sám mezi cizími. Moje mysl byla označena za chorou. Ztratil jsem svobodu pohybu a možnost rozhodovat sám za sebe.“

Chlapec se odvrátí a pak skoro zašeptá: "Svým způsobem jsem na konci života.“

Doktor: „Prosím vás! Na to jste trochu mladý.“

Chlapec: „Nemluvím o věku, ale o motivaci. Vaše věda na to má krásný termín: absolutní degradace motivačního spektra. Život je cestou k nějakému cíli. Co se stane, když o všechny cíle přijдете? Ztratíte cestu. Ano, jistě, existence pokračuje, ale pokračuje i život?“

Doktor: „To je jenom dočasné. Objeví se nové cíle.“

Chlapec: „Samozřejmě, máte pravdu. Tedy měl byste, za běžných okolností. Musíte si ale uvědomit, že své cíle si definuje každý člověk sám. A pokud, což se někdy stává, je ona definice cíle dostatečně pevně svázána s osobností, a pokud se onen cíl stane znenadání nedosažitelným,... Neříkejte mi, že jste se s takovým případem nesetkal.“

Doktor: „Jistěže setkal. To ale není váš případ. Na to jste příliš inteligentní.“

Chlapec: „Ale pane doktore! Tohle na mně nezkoušejte. Měl byste být trochu rafinovanější. Mne nemůžete tak snadno... opít rohlíkem. Oba přece víme, že emocionalita a racionalita jsou dvě vysoké hory, oddělené hlubokou propastí. Ba hůře, emocionalita jde proti racionalitě, je ze své podstaty iracionální. Mohu až do aleluja analyzovat svoji situaci, na mých pocitech to pranic nezmění. Jedině snad, kdybych byl postižen vírou... Tak ta by snad mohla, právě díky její extrémní síle v oblasti emocí, takříkajíc restartovat osobnost. Nebo lobotomie, to je taky cesta. Postačil by jeden jediný přelet nad kukaččím hnízdem. Bohužel, dnešní humanistická medicína mne podobných východisek zbavila. Na tohle ty vaše prášky nestačí. Ty jenom šimrají na povrchu.“

Chlapec na okamžik zmlkne a zkoumá goban. Pak položí bílý kámen poblíž středu desky, do oblasti, kterou zatím ani jeden z hráčů nevyužil. Do země nikoho.

Chlapec: „Vraťme se ale k Maureen. Je to její příběh. Na jednu stranu vám dokáže to, co dávno víte – že jsem tu správně. Minimálně v tom smyslu, že moje myšlení je natolik mimo normu, že v současnosti nejsem schopen běžně existovat. Na druhou stranu, budete-li naslouchat pozorně, možná zjistíte, že moje odchylka je logická, ba zákonitá; a možná pochopíte i to, co je podstatou mého problému – pochybnosti o světě. O jeho pravdě, smysluplnosti, realnosti... O jeho existenci.“

Doktor: „Je těžké popírat realitu, když jste zavřený v blázinci.“

Chlapec: „Právě naopak. Zde se moje odtazítost od světa jenom prohloubila. Je to trochu jako v go, kde každá skupina kamenů má určitý počet svobod. Když jim ty svobody odeberete, zemřou. Kdo ale ví, co se s nimi stane po smrti?“

Doktor položí na desku další kámen. Levý horní roh, nozoki. Bílého kamene blízko středu si nevšímá. Chlapec na hrozbu nereaguje; zaútočí na dolní straně gobanu. Zdá se, že se snaží rozdělit dva soupeřovy kameny.

Doktor s despektem: „Takže přece jen náboženství. Posmrtný život? Myslel jsem...“

Chlapec: „Ne, ne. Nechte mne domluvit. Je to jenom podobenství. Jako té skupině kamenů v go, tak i mně hra – život postupně odebírala svobody, jednu po druhé, až nakonec z toho zbylo jednoduché tsumego – problém života a smrti. O to bizarnější, že i tady platí pravidlo zákazu sebevraždy. A jak se moje svobody postupně vytrácely, zaostřoval se svět čarodějnice Maureen. Dnes je pro mne všechno to, co vy považujete za realitu, pouhou iluzí. I vy jste iluze. Jste jenom živá, go hrající iluze psychiatra. Mám-li použít její slova: *Jak mohu nadále žít ve tmě, když jsem uviděl světlo?*“

Doktor: „Počkejte. To přece nemůžete myslet vážně. Chcete mi tvrdit, že ta vaše přítelkyně, že ta Maureen...“ zarazil se.

Doktor: „Říkal jste, že vás učila žít. Myslel jsem, že vám pomáhala najít cestu. Něco jako... Znamená to, že vás vede...“

Chlapec: „Ano. Jinam. Vede mne jinam. Nevede mne zpět k vám, ale někam na druhou stranu... Ač již není, její slova zůstávají a já ji musím následovat. Nemám jinou možnost.“

Chlapec se zahledí na herní desku: „A přitom tomuto světu stále rozumím. Zním jeho zákonitosti a pravidla. Podívejte se...“, ukáže na goban, „ten kámen na L9 mi vyhraje partii. Vaše skupiny v rozích nemají šanci přežít, ani ta vpravo dole. Ty oči nejsou pravé, i když tak vypadají“, položí kámen, „tímto tahem je ničím. Vznikne kó, které nemůžete vyhrát.“

Doktor: „Počkejte... To není možné... Co když se spojím tady...“

Chlapec: „Zkuste to. Následuje hrozba na R4, kterou nemůžete ignorovat, potom zahrají zde, zbývá vám poslední svoboda, navíc mi zůstává sente a myslím, že sám nahlédnete, že pokračovat nemá smysl.“

Doktor šokovaně hledí na desku: „Myslel jsem, že mám náskok. Že moje pozice je neotřesitelná. Že vás konečně jednou porazím.“

Doktor zvedne hlavu a zahledí se na chlapce: „Už rozumím. Udělal jste to schválně. Sice nechápu proč...“

Chlapec: „To je jednoduché. Právě jste zažil zkrácenou verzi mého života. Ten šok vám pomůže naslouchat Maureen. Možná tak budete přístupnější pravdě z jiného světa. Ani já bych ji tenkrát jinak neposlouchal.“

Doktor: „Začínám si myslet, že už to vlastně ani nechci slyšet.“

Chlapec: „Výborně! Skutečně si myslím, že jste připraven.“ Začne shrnovat kameny z desky a ukládat je do misek.

Chlapec: „Příchod Maureen. Čekala na mne na počátku Nebytí. *“Jsem Maureen”*, řekla, *“ať už to pro tebe bude znamenat cokoli”*.“